

O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHDA GENDER TENGLIGIGA ERISHISH HOLATINI TAHLIL QILISH VA TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Muqimov G'anisher

Fargona davlat universiteti, tarix fakulteti, sotsiologiya yonalishi 2-kurs magistranti
<https://doi.org/10.5281/zenodo.11276131>

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada O'zbekistonda tadbirkorlikdagi gender tengligining mavjud manzarasi tahlil qilinadi va ayollarning tadbirkorlik faoliyatidagi ishtirokini kuchaytirish bo'yicha strategiyalar taklif etiladi. So'nggi yillarda erishilgan yutuqlarga qaramay, tadbirkor ayollar uchun resurslar, imkoniyatlar va qo'llab-quvvatlashdan foydalanishda nomutanosiblik saqlanib qolmoqda. Mavjud adabiyotlar va ma'lumotlarni har tomonlama ko'rib chiqish orqali ushbu tadqiqot ayollar tadbirkorlik faoliyatida duch keladigan asosiy muammolar va to'siqlarni aniqlaydi va ushbu muammolarni hal qilish uchun bir qator amaliy tavsiyalarni taqdim etadi. Ushbu tavsiyalar siyosat aralashuvi, ta'lim tashabbuslari, moliyaviy qo'llab-quvvatlash mexanizmlari, tarmoq imkoniyatlari va madaniy xabardorlik kampaniyalarini o'z ichiga oladi. Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali O'zbekiston ayollarga mamlakatning iqtisodiy taraqqiyoti va ijtimoiy taraqqiyotiga to'liq hissa qo'shish imkoniyatini beruvchi yanada inklyuziv va jonli tadbirkorlik ekotizimini rivojlantirishi mumkin.

KALIT SO'ZLAR: O'zbekistonda tadbirkorlik, gender tengligi, iqtisodiy taraqqiyot, ijtimoiy taraqqiyot, prezident qaror va farmonlari, huquqiy asoslar

KIRISH

Gender tengligi insonning asosiy huquqi va barqaror rivojlanishning asosiy omili hisoblanadi. Tadbirkorlik kontekstida gender tengligiga erishish inklyuziv iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish va jamiyatlarning to'liq salohiyatini ochish uchun juda muhimdir. Biroq, ko'plab mamlakatlar singari, O'zbekiston tadbirkorlik faoliyatida gender tengligini ta'minlashda muammolarga duch kelmoqda. Tadbirkorlikdagi gender tengligining hozirgi holatini tushunish va uni yaxshilash bo'yicha strategiyalarni aniqlash O'zbekistonda ayollarning iqtisodiy imkoniyatlarini kengaytirish va har tomonlama rivojlantirish uchun muhim ahamiyatga ega.

Ayni paytda, xotin-qizlarning davlat va jamiyat qurilishidagi ishtirokini kengaytirish, ijtimoiy-iqtisodiy, ta'lim, sog'liqni saqlash va boshqa ijtimoiy-iqtisodiy sohalarida jiddiy e'tibor talab etadigan masalalar mavjud. Jumladan, xotin-qizlarning erkaklar bilan teng darajada davlat va jamiyat boshqaruviga oid dolzarb masalalar yuzasidan qarorlar qabul qilishdagi ishtiroki yetarlicha ta'minlanmayapti, ularni hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishga doir ishlarga jalb qilish holati sustligicha qolmoqda. Xotin- qizlarning davlat hokimiyati va boshqaruvidagi faoliyati to'g'risida jamiyatdagi salbiy qarashlar esa ularning siyosiy jarayonlarda o'z g'oyalarini ilgari surishiga to'sqinlik qilmoqda. Aksariyat hollarda xotin-qizlarga iqtisodiy ahamiyatga ega bo'lmagan va haq to'lanmaydigan uy xo'jaligi ishlari yuklatilmoqda.

Jamiyatda erkaklar va xotin-qizlar o'rtasida yuzaga kelgan tengsizlikdan dalolat beruvchi omillardan biri bo'lib aholi bandligining kasbiy va gender strukturasi hisoblanadi. Bunga xotin-qizlar maoshidagi jiddiy farq, mamlakat xo'jaligining o'zuga xos "xotin-qizlar" tarmoqlarida xotin-qizlarning jamlanishi va hokazolar kiradi Ikkinchi tomondan, oilada erkaklar bilan xotin-qizlar o'rtasidagi majburiyatlarning notekis taqsimlanishi va bunda uy-ro'zg'or, bolalar ota-

onalar to'g'risida g'amxo'rlik qilish asosan xotin-qizlarning zimmasiga tushishi ularni o'z kasbiy mahoratini rivojlantirishdan voz kechishni tanlashga olib keladi va ushbu tanlovni ixtiyoriy deb bo'lmaydi

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR

Mamlakat hayotining turli sohalarida gender tengligiga erishish va xotin-qizlarning huquq va imkoniyatlarini kengaytirish bo'yicha hukumat tomonidan amalga oshirilayotgan siyosiy, huquqiy va institutsional chora-tadbirlar mavjud bo'lib, xususan, O'zbekistonda so'nggi bir necha yil ichida ayollarning mehnat huquqlarini ta'minlash borasida erishilgan natijalar qayd etildi. Jumladan, bir xil ish uchun ayollar va erkaklarga teng haq to'lashni kafolatlovchi norma 2022-yil oktyabr oyida qabul qilingan yangi Mehnat kodeksida belgilandi hamda ayrim sohalarda ayollar mehnatidan foydalanishga qo'yilgan cheklovlar bekor qilindi.

Tashqi va ichki migratsiyaning gender jihatlarini, uning xotin-qizlar hamda erkaklarga, ularning oilasi, farzandlariga ta'siri bo'yicha tadqiqotlar yetarlicha olib borilmayapti, mazkur sohada aholi uchun yaratilgan imkoniyatlar, xotin-qizlarning huquqlari, mehnat migrantlarini himoya qilish mexanizmlari to'g'risida targ'ibot tashviqot ishlari lozim darajada tashkil qilinmayapti. Qolaversa, media mahsulotlarining gender ekspertizasi o'tkazilmayapti, ommaviy axborot vositalarida oila va jamiyatdagi xotin-qizlar va erkaklarning rolini aks ettirishda an'anaviy qarashlar mavjud, bosma va elektron ommaviy axborot vositalarida xotin-qizlarning jamiyat rivojiga qo'shayotgan hissasi yoritilmayapti. Yuqoridagi kabi muammo yetarli va darajada kamchiliklarning saqlanib qolinishi nafaqat inson huquq va erkinliklarini to'laqonli ta'minlash imkoniyatini cheklabgina qolmasdan, mamlakatning xalqaro maydondagi imidjiga, uning xalqaro reyting va indekslardagi o'rniga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda. Xususan, Jahon Bankining "Ayollar, biznes va qonun indeksi da 190 ta mamlakat orasida 139-o'rinni, AQShning Djordjtaun instituti tomonidan yuritiladigan "Ayollar, tinchlik va xavfsizlik indeksi da 167 ta mamlakat ichida 89-o'rinni egallamoqda. Indeks beruvchi xalqaro tashkilotlarning statistik ma'lumotlariga asosan Jahon iqtisodiy forumi tomonidan tayyorlanadigan "Global gender tafovuti global hisobotida O'zbekistonning o'rni aks etmagan. Shu munosabat bilan Gender strategiyasining amalga oshirilishi xotin-qizlar va erkaklar o'rtasida siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va boshqa sohalardagi tengsizlikni bartaraf etish, O'zbekiston Respublikasining xalqaro maydondagi imidjini oshirish imkonini beradi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Gender strategiyasining asosiy maqsadi irqi, millati, tili, dini, ijtimoiy kelib chiqishi, e'tiqodi, shaxsiy va ijtimoiy mavqeyidan qat'iy nazar xotin-qizlar va erkaklarning haqiqiy tengligini ta'minlashdan iborat.

O'zbekistonda tadbirkorlikda gender tengligini takomillashtirish yo'llari:

1. Siyosatni qo'llab-quvvatlash: Ayollar uchun tadbirkorlik sohasida teng imkoniyatlarni targ'ib qiluvchi siyosatlarni amalga oshirish, masalan, moliyadan foydalanish, biznesni qo'llab-quvvatlash xizmatlari va kamsitishlarga qarshi huquqiy himoya.
2. Ta'lim va ta'lim: ayollarni tadbirkor sifatida muvaffaqiyatga erishish uchun zarur ko'nikma va bilimlar, jumladan, moliyaviy savodxonlik, biznesni boshqarish va texnologiya bilan ta'minlovchi ta'lim va o'qitish dasturlariga sarmoya kiritish.
3. Moliyadan foydalanish: Maqsadli moliyaviy mahsulotlar, mikromoliya tashabbuslari va ayollar boshchiligidagi biznesni qo'llab-quvvatlash uchun mo'ljallangan venchur kapital fondlari orqali tadbirkor ayollarning kapitalga kirishini osonlashtirish.

4. Tarmoq va murabbiylik: Ishbilarmon ayollarni tajribali murabbiylar, namunalar va biznesni qo'llab-quvvatlash tarmoqlari bilan bog'lash uchun tarmoq va murabbiylik platformalarini yaratish.

5. Ayollarning rol modellarini targ'ib qilish: boshqa ayollarni tadbirkorlik bilan shug'ullanish va gender stereotiplarini buzish uchun ilhomlantirish va kuchaytirish uchun tadbirkor ayollarning muvaffaqiyat hikoyalarini ta'kidlash.

6. Madaniy to'siqlarni bartaraf etish: Ayollarning tadbirkorlikdagi ishtirokiga to'sqinlik qilishi mumkin bo'lgan madaniy me'yorlar va stereotiplarni tushuntirish kompaniyalari, targ'ibot va jamoatchilikni jalb qilish orqali bartaraf etish.

7. Ish va hayot muvozanatini qo'llab-quvvatlash: tadbirkor ayollar uchun ish va hayot muvozanatini qo'llab-quvvatlovchi siyosat va tashabbuslarni joriy etish, masalan, bola parvarishi, moslashuvchan mehnat sharoitlari va ota-ona ta'tillari.

8. Ma'lumot to'plash va tadqiqot: ayollar tadbirkorlik faoliyatida duch keladigan muayyan qiyinchiliklar va imkoniyatlarni yaxshiroq tushunish va dalillarga asoslangan siyosatni ishlab chiqish uchun gender bo'yicha ma'lumotlar to'plash va tadqiqot o'tkazish.

9. Davlat-xususiy sheriklik: tadbirkorlikda gender tengligini rag'batlantirish bo'yicha keng qamrovli strategiya va tashabbuslarni ishlab chiqish uchun hukumat, xususiy sektor, fuqarolik jamiyati va ilmiy doiralar o'rtasidagi hamkorlikni rivojlantirish.

10. Monitoring va baholash: Tadbirkorlik faoliyatida gender tengligini rag'batlantirishga qaratilgan tadbirlarning borishini monitoring qilish va samaradorligini baholash mexanizmlarini yaratish va shunga mos ravishda strategiyalarni tuzatish.

O'zbekistonda tadbirkorlik faoliyatida gender tengligini yaxshilash uchun kompleks yondashuv zarur. Mana tahlil va ko'rib chiqilishi kerak bo'lgan ba'zi strategiyalar:

- Ta'lim va o'qitish: tadbirkor ayollarga biznes ko'nikmalari, moliyaviy savodxonlik va etakchilikni rivojlantirishga qaratilgan maqsadli ta'lim va o'qitish dasturlarini taqdim etish. Bu ayollarga biznesni ishonchli boshlash va rivojlantirish imkonini beradi.
- Moliyadan foydalanish: Maqsadli kredit dasturlari, mikromoliyaviy tashabbuslar va ayollar boshchiligidagi biznesni qo'llab-quvvatlash uchun mo'ljallangan venchur kapital fondlari orqali tadbirkor ayollarning moliyalashtirish imkoniyatlarini kengaytirish.
- Tarmoq va murabbiylik: Ayol tadbirkorlarni yo'l-yo'riq, qo'llab-quvvatlash va resurslardan foydalanish imkoniyatini beradigan tajribali mutaxassislar bilan bog'lash uchun tarmoq imkoniyatlari va murabbiylik dasturlarini osonlashtirish.
- Siyosatni qo'llab-quvvatlash: Tadbirkorlik faoliyatida gender tengligini ta'minlovchi siyosatni amalga oshirish, masalan, davlat xaridlari bo'yicha shartnomalar uchun gender kvotalari, turli yetakchi jamoalarga ega kompaniyalarni rag'batlantirish va ish joyidagi kamsitishlarga qarshi qonunlar.
- Bolalarga g'amxo'rlik qilish: tadbirkor ayollarga o'z biznes mas'uliyatini oilaviy majburiyatlari bilan muvozanatlashiga imkon berish uchun arzon va qulay bolalar parvarishi xizmatlarini taqdim eting.
- Texnologiya va innovatsiyalar: ayollarning STEM sohalarida ishtirokini rag'batlantirish va moliyalashtirish, inkubatorlar va texnologiya infratuzilmasiga kirish orqali ayollar boshchiligidagi texnologik startaplarni qo'llab-quvvatlash.

- Ogohlik va targ'ibot: Ommaviy kampaniyalar, seminarlar va tadbirlar orqali tadbirkorlikdagi gender tengligining ahamiyati haqida xabardorlikni oshirish va mahalliy va milliy darajada siyosatni o'zgartirishni targ'ib qilish.
- Tadqiqot va ma'lumotlarni to'plash: ayollar duch keladigan muammolarni yaxshiroq tushunish va shunga mos ravishda aralashuvni moslashtirish uchun tadbirkorlikdagi ayollar holati bo'yicha tadqiqot o'tkazish va ma'lumotlarni to'plang.

Ushbu strategiyalarni amalga oshirish orqali O'zbekiston tadbirkor ayollar uchun yanada inklyuziv va qo'llab-quvvatlovchi muhit yaratish, pirovardida iqtisodiy o'sish va rivojlanishni ta'minlash yo'lida harakat qilishi mumkin.

XULOSA

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, O'zbekiston tadbirkorlik faoliyatida gender tengligini ta'minlashda sezilarli yutuqlarga erishgan bo'lsa-da, hal qilinishi kerak bo'lgan muammolar hamon saqlanib qolmoqda. Tahlil tadbirkor ayollarni qo'llab-quvvatlash, jumladan, moliya, ta'lim, malaka oshirish va tarmoq imkoniyatlaridan foydalanish bo'yicha maqsadli siyosat va tashabbuslar zarurligini ta'kidlaydi. Bundan tashqari, ayollarning tadbirkorlik faoliyatida ishtirok etishiga to'sqinlik qiluvchi madaniy va ijtimoiy me'yorlarga e'tibor qaratish muhim ahamiyatga ega. Tadbirkorlikda gender tengligiga erishish holatini yaxshilash uchun hukumat, fuqarolik jamiyati va xususiy sektor ishtirokidagi hamkorlikdagi sa'y-harakatlar muhim ahamiyatga ega. Ayollarning imkoniyatlarini kengaytiruvchi inklyuziv tadbirkorlik ekotizimini rag'batlantirish orqali O'zbekiston o'z iqtisodiyoti va jamiyatining barcha imkoniyatlarini ochib berishi mumkin.

References:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi
2. Prezident Shavkat Mirziyoyevning BMT Inson huquqlari bo'yicha kengashining 46-sessiyasidagi nutqi.
3. "Huquq va g'ururning erkak-ayoli bo'lmaydi". Xalq so'zi. 3 Iyul 2020 <https://lex.uz>.
4. Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси
5. Gender munosabatlari nazariyasi va amaliyotiga kirish. Gender va rivojlanish. Dinara Alimjonova. Toshkent 2007. Uzbekistan Country Gender Assessment 2018 p.74